

Lőrinczné Bencze Edit¹¹³: A többszintű kormányzás új lehetőségei a magyar-horvát területi együttműködésekben

Absztrakt: A többszintű kormányzati rendszer fontos és egyre növekvő jelentőségű szereplői a határokon átnyúló kapcsolatok, melynek magyar – horvát relációban igen széles szegmensével találkozunk, hiszen a transznacionális, a határokon átnyúló, a makroregionális és régióközi együttműködések egyaránt jelen vannak a térségben. A két ország között a polgárháború idején megszakadt határ-menti kapcsolatok újraformálásának és dinamikus fejlesztésének lehetünk tanúi. Ezen határ-menti együttműködések egyik csoportját a helyi és regionális kapcsolatok alkotják, mely munkaközösségeken és eurorégiókon keresztül valósul meg. A másik kategóriába az Európai Unió által indított programok és közösségi támogatással megvalósuló kezdeményezések tartoznak, úgy mint a PHARE CBC, az INTERREG A, vagyis a Határon átnyúló együttműködések, az INTERREG B, a transznacionális kapcsolatok, melynek keretein belül találhatóunk funkcionális és multifunkcionális makrorégiók egyaránt, és a jelenlegi költségvetési időszak Magyar-Horvát Területi Együttműködése. A tanulmány a magyar-horvát területi együttműködések, mint a többszintű kormányzás intézményesülését veszi górcső alá.

A határ-menti kapcsolatok, mint a többszintű kormányzás megvalósulásának felértékelődése az Európai Unió szakpolitikáiban

A rendszerváltás számtalan hatása közül az egyik, hogy a közép-, a kelet- és a délkelet-európai térségben korábbi birodalmak, államok és integrációk felbomlásával a régi térszerkezeti egységek átalakultak, új államalakulatok jöttek létre, mely a határok hosszának nagyfokú megnövekedését eredményezte. Ezen rendszerváltó államok zömében kis-, vagy közepes méretűek, így a határsűrűség jelentősen megnőtt az érintett térségben, mely új kérdéseket vetett fel a határok vonatkozásában, a korábban egy államhoz tartozó területek kapcsolódási lehetőségeiben, valamint a más államokkal való viszonyrendszerben. Annál is inkább, mert a korábbi megváltoztathatatlanak tűnő, elválasztó szereppel bíró határ fogalma megváltozott, a határok összekötő, híd szerepe került előtérbe, s mindez új geopolitikai térképet alkotva lehetővé teszi a kapcsolatok újragondolását, a párbeszéd kialakulását, mely előrevetíti az újra egyesülő Európa képét. Ráadásul éppen a határok sűrű hálózata, és az országok kis mérete következtében a nagyobb projektek megvalósítása nem korlátozódhat egy államra, s ez a határ-menti együttműködések kialakításában kiemelt jelentőséggel bír.

A korábbi mesterséges akadályok lebontása, az európai tér keleti, délkeleti irányba való kiterjesztése, a nemzetközi szervezetek és nemzetközi vállalatok határokon átnyúló működése következtében a határ-mentiség kérdése az elmúlt 20 évben kiemelt szerepet kapott mind a tudományos kutatásokban – akár uniós, akár hazai szinten –, s az európai uniós gyakorlatban is központi és növekvő jelentőségű problematikává vált. A határ újraértelmezésében meghatározó szereppel bír, hogy az újonnan – gyakran nem békés úton – létrejövő államokat korábban nem létező határok választják el, mely a régi gazdasági, társadalmi, kulturális kötelékek megszűnését eredményezte, így a létrejövő régi-új államok közötti kapcsolatok szempontjából kiemelt jelentőséggel bír, hogy a határ elválasztó, vagy összekötő szerepe kerül-e előtérbe. A határ-menti, szubnacionális szinten létrejövő együttműködések kiemelt szerepet játszhatnak a szomszédos országok újraformálódó viszonyrendszerében, a nagypolitika nehézségei, korlátai kevésbé érvényesülnek az új regionális formákban. Ezen problematika különösen

¹¹³ Kodolányi János Főiskola Társadalom- és Bölcsészettudományi Intézet intézetigazgató, főiskolai tanár, lbedit@kodolanyi.hu

erőteljesen van jelen az egykori Jugoszlávia helyén létrejött államok egymás közötti kapcsolataiban, de újra kell értelmezni a létrejövő délszláv államoknak a szomszédos országokkal kialakítandó együttműködéseit is. A rendszerváltás után a tárgyalat magyar-horvát határon is új dimenziók mentén szerveződtek a határ-menti kapcsolatok.

A Közösség részéről a határok és határ-menti térségek problematikája akkor került igazán újértelmezésbe, amikor a 2004-es és 2007-es keleti bővítés után a korábbi külső határok belsőkké váltak, illetve számos tagállam új tagjelöltekkel, vagy potenciális tagjelölt országokkal vált határossá. Az esszében górcső alá vett magyar-horvát kapcsolatok több dimenzióban kerülnek bemutatásra. Az első etapban mindkét állam a Közösségen kívülről, de jelentős közösségi támogatással szervezte újjá határ-menti kapcsolatait, melyek 2004 után új kereteket kaptak, hiszen egy tagállam és egy tagjelölt ország együttműködésének megteremtése volt a feladat. A kérdéskör tárgyalásakor a harmadik szakasz Horvátország 2013-as uniós csatlakozásakor kezdődik, melyben az Unió belülről, tagállami keretek között szerveződnek a kapcsolatok. A magyar-horvát határ-menti viszonyrendszer sajátosságainak, nehézségeinek és sikereinek vizsgálata kiválóan példázza a térség egészének útkeresését, a határ két oldalán a kapcsolódási pontok megtalálásának, régiek felelevenítésének, valamint az új formák megjelenésének és hatékonnyá válásának kérdéskörét.

A határ-menti kapcsolatok kiépítése már régóta megtalálható a Közösség agendáján. Az első jelentős lépést a Regionális Tervezésért Felelős Miniszterek Európai Konferenciája (Council of Europe Conference of Ministers Responsible for Spatial/Regional Planning = CEMAT) jelentette, mely már az 1970-es évek elején rámutatott a határ-menti területek fejlesztésének fontosságára és a kapcsolatok kialakításának szükségességére. A Miniszterek Tanácsa 1974-ben határozatot fogadott el a határ-menti helyi közösségek közti együttműködésekről, az akadályok felszámolásáról és a rugalmasabb adminisztratív háttér megteremtéséről. Az európai régiók határon átnyúló együttműködésének jogi alapját az Európa Tanács teremtette meg, mely 1980. május 21-én, Madridban elfogadta a Területi Önkormányzatok és Közigazgatási Szervek Határ-menti Együttműködéséről szóló Európai Keretegyezményét (European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities).¹¹⁴

A Madridi Keretegyezmény arra ösztönözte az államokat, hogy „megoldják mindazokat a jogi, adminisztratív és technikai problémákat, amelyek akadályozzák a határ menti együttműködés fejlődését, és zökkenőmentes működését” (4. cikkely). A Konvenció, valamint három Kiegészítő jegyzőkönyve elősegítette azokat a folyamatokat, amelyek lehetővé tették a helyi szintek hatáskörének kiszélesítését, valamint a helyi/regionális szervezetek szerepvállalását a határon átnyúló együttműködésben. Magyarország a keretegyezményt az 1997. évi XXIV. törvényben hirdette ki, és 1997. április 25-től vált hatályossá, míg Horvátország 2003. december 18 óta tagja a konvenciónak.¹¹⁵

Az egységesítést további jogi aktusok segítették, melyek közül kiemelkedik az Európai Bizottság 1981. évi ajánlása a regionális fejlesztések határon átnyúló koordinálására,¹¹⁶ majd az Európai Miniszterek Konferenciájának 1983-ban elfogadott Európai Regionális/Területi Tervezés Európai Chartája,¹¹⁷ és az

¹¹⁴ Council of Europe (1980) European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities. European Treaty Series - No. 106.
<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Word/106.doc>

¹¹⁵ Council of Europe: European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=106&CM=8&DF=27/06/2011&CL=ENG>

¹¹⁶ European Commission (1981) Recommendation of 9 October 1981 on Transfrontier Co-ordination for Regional Development. 81/879/EEC

¹¹⁷ Council of Europe Committee of Ministers (1983) Recommendation on the European Regional/Spatial Planning Charter

1985-ben megjelent Helyi Önkormányzatok Európai Chartája, mely Magyarországon 1994. július 1-től, míg Horvátországban 1997. szeptember 19 hatályos.¹¹⁸

A határon átnyúló együttműködések elősegítésére és az azt akadályozó tényezők lebontására mind az Európai Unió, mind az Európa Tanács részéről további politikai deklarációk láttak napvilágot, de az igazi mérföldkövet az Európai Parlament és a Tanács által 2006-ban bevezetésre kerülő európai területi együttműködési csoportosulás (European Grouping of Territorial Cooperation - EGTC) jelentette. A jogalanyisággal bíró EGTC-nek legalább két tagállam területén kell létrejönnie, tagjai lehetnek (uniós) tagállamok, regionális, vagy helyi hatóságok, illetve kamarák és civil szervezetek is.

A határ-menti kapcsolatok a kohéziós politikában is egyre meghatározóbb szerepet töltenek be. Ezt támasztja alá, hogy 2007-től kezdődően a Közösségi Stratégiai Iránymutatások (CSG – Community Strategic Guidelines) egyrészt a lisszaboni stratégiából fakadóan megfogalmazzák a közösség prioritásait, másrészt ezzel összhangban a tagállamok is meghatározzák saját kohéziós politikájuk fő célkitűzéseit. Előbbi kapcsán önálló prioritásként jelenik meg a területi kohézió és együttműködés, s ezen belül – a városok és vidéki terek fejlesztései mellett – önálló célkitűzésként a „határokon átnyúló, transznacionális és régiók közötti együttműködés, kiemelt figyelemmel a növekedési és foglalkoztatási célkitűzésekre”.¹¹⁹

A 2014-2020-as költségvetési időszakban a Közösségi Stratégiai Iránymutatások helyett a Közös Stratégiai Keret (Common Strategic Framework = CSF) elnevezésű dokumentum alapján, 11, az Európa 2020 Stratégiából levezetett úgynevezett tematikus célkitűzés adja a tervezés-programozás alapját. A Közös Stratégiai Keret közös iránymutatásként szolgál és összekapcsolja az öt uniós alapot (Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), Európai Szociális Alap (ESZA), Kohéziós Alap (KA), Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra (EMVA) és Európai Tengerügyi és Halászati Alapok (EHA), lehetővé téve hatékonyságuk növelését. A dokumentum ezen kívül megfogalmazza az alap- és cél-specifikus közös célokat. A CSF a többszintű kormányzáshoz kapcsolódóan felhívja a figyelmet a helyi és regionális célkitűzések figyelembevételére, rámutat arra, hogy a helyi fejlesztési stratégiák – ide sorolja a határ-menti kapcsolatokat is – végrehajtására irányuló hatáskört a közösség érdekeit képviselő helyi akciócsoportokra kell ruházni.¹²⁰

A Lisszaboni Szerződés (EUSz 3. cikk) a CSG kapcsán megfogalmazott területi kohéziót a gazdasági-társadalmi kohézió mellé emelte, s ennek alapján az Unió „elő kell mozdítsa a gazdasági, a társadalmi és a területi kohéziót, valamint a tagállamok közötti szolidaritást.”¹²¹ Az EU a többszintű kormányzás – szupranacionális – nemzeti – szubnacionális – elemeinek együttműködésével kívánja megvalósítani a társadalmi, gazdasági és területi kohéziót és működésének szerves részévé tette a többszintű kormányzást, mint rugalmas és a részvételt elősegítő, a szubszidiaritáson alapuló kormányzási módot, amelyben a hatáskörök megoszlanak, nem pedig szétesznek, és amely elősegíti a globalizálódott világ kihívásaival való megbirkózást. Az EU működése egy sokszereplős, nem hierarchikus döntési térhez köthető, melyben ugyan megmarad a nemzetállamok szupremáciája, de hatékony működését erősen befolyásolja a globalizált világ többi szereplőjétől, a szubnacionális és nem kormányzati szervektől való kölcsönös függése. Az európai menetrend középpontjában álló átfogó stratégiák sikere ugyanis egyre inkább az európai megosztott kormányzás minőségétől és a szubszidiaritás elvének tiszteletben tartásától függ.¹²²

¹¹⁸ Council of Europe (1985) European Charter of Local Self-Government. CETS No. 122. Strasbourg. <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=122&CM=&DF=&CL=ENG>

¹¹⁹ A Tanács [2006/702/EK](#) (2006. október 6.) határozata a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról. Hivatalos Lap L 291., 2006.10.

¹²⁰ European Commission (2012) Common Strategic Framework 2014 to 2020. Brussels, 14. 3. 2012. SWD 61 Final

¹²¹ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. Lisszabonban, 2007. december 13. 2007/C 306/01 Európai Unió Hivatalos Lapja (2007) 50. évf. 2007. december 17.

¹²² Régiók Bizottsága (2012) Régiók Bizottsága véleménye – A többszintű kormányzás európai kultúrájának kialakítása – A Régiók Bizottsága fehér könyvének nyomon követése. Az Európai Unió Hivatalos Lapja.(2012/C 113/12)

Munkaközösségek és eurorégiók a magyar-horvát határ mentén

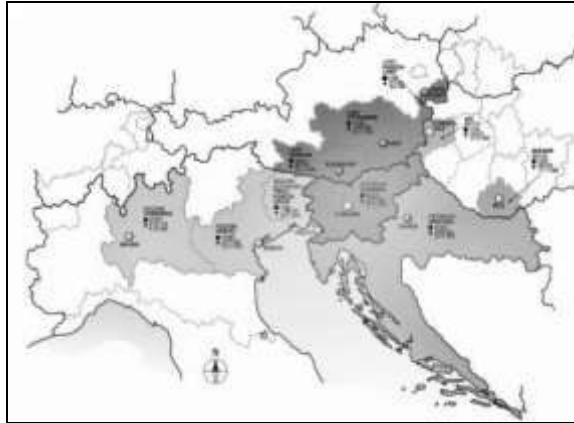
Az Európai Unió eszköztárában fokozatosan kiépítésre kerültek a határ-menti együttműködések intézményesített jogi keretei az eurorégiók, a munkaközösségek és az EGTC-k. Az együttműködések fő célja, hogy elősegítsék a határ menti területek nehézségeinek leküzdését, alapot teremtsenek a jószomszédi kapcsolatok kialakításához, s ezzel létrejöhessen egy erős európai kohézió. Ezen intézményesített keretek mellett a Közösség különböző közösségi kezdeményezésekkel és programokkal, így a PHARE CBC, az INTERREG és a Határon Átnyúló Együttműködési Programokkal támogatja a regionális kapcsolatok határokon átnyúló formáinak kialakítását és fejlesztését.

A határokon átnyúló kapcsolatok intézményesített formái között a munkaközösségek és az eurorégiók játszanak meghatározó szerepet a magyar-horvát relációban. A munkaközösségek (Arbeitsgemeinschaft ARGE, Communauté de Travail CT) is helyi, regionális, alulról szerveződő határokon átnyúló együttműködések, melyek nagyobb területet és több, eltérő jogállású területi egységet, országokat, tartományokat, régiókat, megyéket foglalnak magukba. Ez is a magyarázata annak, hogy az eurorégióknál lazább, kevésbé integrált, egyszerűbb szervezeti felépítésű érdekszövetségek, melyek nem konkrét, egyedi projektek megvalósítására jönnek létre, hanem az egész területet egységbe foglaló fejlesztési program lehetőségeinek és megvalósításnak feltárására.¹²³

Az első olyan határokon átnyúló együttműködés, melynek mindkét ország tagja volt az Alpok-Adria Munkaközösség, mely 1978. november 20-án kezdte meg működését és az osztrák-jugoszláv-olasz határtérség tartományaira terjedt ki. Több mint 35 éves működése során a résztvevők tekintetében jelentős változások zajlottak le. Jelenleg 5 országhoz kapcsolódóan 10 tagja van az együttműködésnek, mely 180 603 km² területet ölel fel és mintegy 26 millió embernek ad otthont. Horvátország és Szlovénia teljes területével, Ausztria Burgenland, Stájerország, Karintia, és Felső-Ausztria régióival, Olaszország Friuli Venezia Giulia, Veneto és Lombardia tartományokkal, míg hazánk két megyéjével, Vas és Baranya megyével tagja az együttműködésnek. Az alapvető jelentőségű határozatok meghozatala az évente sorra kerülő plenáris ülés hatáskörébe tartozik. A vezető tisztviselők bizottsága a projektkezdeményezések elbírálása tekintetében illetékes, míg az elnöki testület irányító funkciót tölt be. Az Alpok-Adria Munkaközösség soros elnöksége, a tagok ábécé sorrendjében, kétévenként változik. A projekt- és szakértői csoportok pontosan körvonalazott időkeretekben, társadalompolitikai és kulturális kérdésekkel foglalkoznak. Eddig több mint 600 közös projekt valósult meg, és mintegy 200 beszámoló jelent meg a legkülönbözőbb szakmai kérdések megvilágításával. Minden tagtartományban/megyében Alpok-Adria ügyviteli iroda működik. A központi, koordináló szerepet a karintiai Tartományi Kormány Hivatala keretében működő Alpok-Adria Főtitkárság tölti be. Itt kezelik a közös költségvetést és – az elnökséggel együttműködve – koordinálják a belső és külső kommunikációt. A munkaközösség 5 hivatalos nyelve a német, horvát, olasz, magyar, szlovén. Éves költségvetése a közös projektek megvalósítására 2010-ben 98.000 euró volt.¹²⁴

¹²³ Baranyi Béla (2009) Paradigmaváltás a határon átnyúló kapcsolatokban. Tér és Társadalom 23. évf. 2009/2. 25-43.

¹²⁴ Alps-Adriatic Working Community <http://www.alpeadria.org/english/index.php>

1. ábra: Alpok-Adria Munkaközösség

Forrás: Alps – Adriatic Working Community <http://www.alpeadria.org/english/index.php>

1990. május 17-én megszerveződött a Dunamenti Régió Munkaközössége (Arbeitsgemeinschaft Donauländer), mely az egységes Duna menti európai fejlesztési stratégia megvalósítására jött létre. Az alapító okirat szerint a Munkaközösség fő célja Duna térség fejlesztésének megvalósítása, s ezen cél elérése érdekében a tagok közötti együttműködés kialakítása. Ma 10 országból 38 tagja van, s néhány állam – Szlovákia, Horvátország, Szerbia és Moldávia – teljes területével vesz részt az integrációban, mely mintegy 80 millió lakost és 650 ezer km² területet fed le. Két megfigyelői státuszban lévő tagja is van a Közösségnek. Magyarországról 7, a Duna mentén fekvő közigazgatási egység csatlakozott a Munkaközösséghez, Budapest, illetve 6 megye (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Fejér, Tolna, Baranya, Bács-Kiskun).

A Dunamenti Régió Munkaközösségének szervezeti felépítése egyszerű. Élén az évente egy alkalommal ülésező kormányfők konferenciája áll, melynek elnökségét rotációs rendben látják el a tagok. Ennek sorrendjét a Duna folyása határozza meg, s míg 2010-11-ben Bécs, 2012-13-ban Alsó-Ausztria, 2014-15-ben pedig Szlovákia tölti be, mely után a magyar Győr-Sopron megye következik. Üléseit a vezető tisztségviselők munkacsoportja készíti elő, melynek állandó elnöki tisztségét Alsó-Ausztria látja el. A Munkaközösség Főtitkársága szintén Alsó-Ausztriában tevékenykedik, fő feladat a találkozók előkészítése és az adminisztratív ügyek intézése. A feladatokat hat Munkacsoport intézi, így a Kultúra és tudomány, a Közlekedés és vízi utak, a Környezetvédelem és területrendezés, a Gazdaság és idegenforgalom (Győr-Moson - Sopron megye vezetésével), a Sport és ifjúság (Budapest irányítása alatt), és a Vidékfejlesztés munkacsoportok.

A Dunamenti Régió Munkaközössége legjelentősebb projektjei az INTERREG II C keretében megvalósuló a Duna, mint kulturális útvonal és a Közlekedésfejlesztés voltak, az INTERREG III B kapcsán pedig a Donauhanse – Duna- menti városok és kikötők kapcsolatrendszerének kiépítése. Jelentős sikerként könyvelhető el a Fiatalok kapcsolatépítő programjai között az Ifjú nagykövetek konferenciája és a dunai ifjúsági táborok projektek, valamint a Donauregionen néven ismertté vált Duna-menti területfejlesztési program, a Kulturstrasse Donau – a Duna interaktív kulturális térképének elkészítése és a PORTINO nevet viselő projekt, mely a Duna-menti másodlagos kikötők jelentőségét vette számba.¹²⁵

A határokon átnyúló kapcsolatok legelterjedtebb intézményesített formái az eurorégiók, melyek helyi és regionális hatóságok (önkormányzatok), közigazgatási szervek, illetve társadalmi partnerek saját kezdeményezésére jönnek létre. Hardi Tamás az eurorégió definiálása során meghatározó elemnek tarja, hogy átnyúlik a határon, területi kiterjedéssel rendelkezik, és együttműködésre jön létre.¹²⁶

¹²⁵ Arbeits Gemeinschaft Donauländer http://www.argedonau.at/neu/arge/dokumente/start_f.html

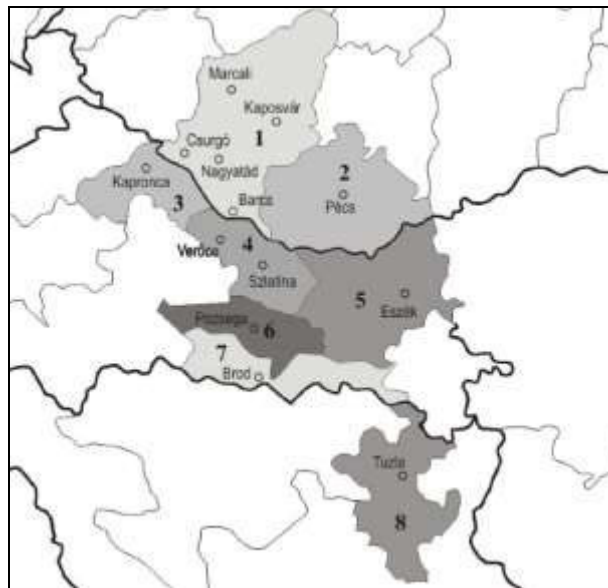
¹²⁶ Hardi Tamás (2007) Integrációs folyamatok a szlovák-magyar határtérségben. – Pro Minoriate. Nyár/2007. 72-97.

Perkmann az eurorégiókat földrajzi kiterjedésük, az együttműködés intenzitása és a résztvevők státusza alapján csoportosítja,¹²⁷ míg az Európai Határégiók Szövetsége a szervezeti felépítés, a munkamódszer és az együttműködés vonatkozásában határozta meg az eurorégió kritériumait.¹²⁸

A magyar-horvát viszonylatban az euroregionális együttműködések jelentős múltra tekintenek vissza, s négy olyan euroregionális kapcsolat jött létre, amelynek mind Magyarország, mind Horvátország tagja. Ezek a Duna-Dráva-Száva eurorégió, a Dráva-Mura, a Mura-Dráva és a Muránia eurorégiók.

A Duna-Dráva-Száva Euroregionális Együttműködés 1998. november 28-án, Pécsen jött létre. Az Alapszabályzat szerint a Magyar Köztársaság, a Horvát Köztársaság, és Bosznia–Hercegovina területéről, valamint a Duna, Dráva és Száva folyók vonzásterületéről szerveződő területi önkormányzati egységek alkotják. Létrejötté óta kibővült, hatóköre jelenleg 28 284 km²-nyi területre terjed ki, 2 243 településsel és 2 454 091 lakossal. Az Eurorégiót 11 NUTS 3-as szintet jelentő megye és kanton, továbbá 713 NUTS 4 és 5 besorolású helyi önkormányzat alkotja. A Duna-Dráva-Száva Euroregionális Együttműködés az eurorégiók felépítését követi, de a szervezetnek nincs közös irodája. Ehelyett mindhárom nemzet rendelkezik egy-egy nemzeti irodával, Eszék, Pécs és Tuzla székhellyel, s ezeken belül került felállításra egy közös adminisztratív és szakértői hivatal, melynek vezetője mindig az elnöki tisztséget adó ország titkára. Az együttműködést a régió közös történelmi és kulturális viszonyai, a hasonló, gazdag természeti adottságok, a földrajzi, geográfiai, gazdasági kapcsolatok, továbbá a kisebbségek helyzetének javítása iránti igény alapozza meg. Az eurorégió legfőbb céljának a határ két oldalán élők közötti kapcsolatokat kibővítését, a tudás és tapasztalatcserét, a természet és környezet védelmét, gazdasági együttműködést a fenntartható fejlődést tartja.¹²⁹

2. ábra: Duna-Dráva-Száva Euroregionális Együttműködés

Forrás: Bali Lóránt (2012) *A horvát-magyar határon átnyúló kapcsolatok jelene és jövője*.
Underground Kiadó, Budapest – Szepetnek

¹²⁷ Perkmann, M. (2002) Policy entrepreneurship and multilevel governance: a comparative study of European cross-border regions Environment and Planning C, Vol: 25, No. 6, 861 - 879.

¹²⁸ Association of European Border Regions and European Commission (1997) Practical Guide to Cross-border Cooperation

¹²⁹ Marina Todorović-Branka Tošić (2006) Transborder Cooperation in the Pannonian Plain – Case Study of the „Euroregion Danube-Drava-Sava”. In: Geographica Pannonica. 10/2006. 85–88. Duna–Dráva–Száva Eurorégió Alapszabályzat. <http://www.ddseuro.org/portal/index.php>

A két nagy kiterjedésű régió működési nehézségei kapcsán fogalmazódott meg az igény a kisebb hatókörű szerveződések kialakítására, mely a magyar-horvát-szlovén hármashatáron található városok összefogását kívánta megerősíteni. 2001. szeptember 11-én került sor a Dráva-Mura Eurorégió keretszerződésének aláírására, melyet magyar részről a határtérségben található városok, míg Szlovéniából Lendva látott el kézjeggyével. Horvátországból eredetileg Csáktornya és Varasd jelezte részvételi szándékát, azonban végül az érintett időszakban zajló horvátországi helyhatósági választások, valamint a nehézkesen működő horvát államgépezet – szükség lett volna az érintett minisztériumok jóváhagyására, a területfejlesztéssel kapcsolatos fogalmak közös értelmezésére – miatt végül horvát részről csak a szándéknyilatkozat elfogadására került sor. A nehézségeket jelzi, hogy a Dráva-Mura Eurorégió Térségfejlesztési Közhasznú Társaság alapító okiratának az aláírására csak 2002 februárjában került sor, míg formai hibák következtében cégbírósági bejegyzése csak 2002. június 21-én történt meg. A hármashatár térségében kezdeményezett eurorégió bilaterális formában került kivitelezésre, így magyar részről Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata, Nagyatád Város Önkormányzata, Marcali Város Önkormányzata, Lenti Város Önkormányzata, Lendva Község Önkormányzata, Csurgó és Térsége Területfejlesztési Önkormányzati Társulás, Zalakaros Környéki Települések Területfejlesztési Társaság és a Dél-Zala Murahídi Kistérségi Fejlesztési Társulás vesz részt az együttműködésben, míg a szlovén oldalról Lendva városa.¹³⁰

A Dráva-Mura Eurorégió nehézségei arra ösztönözték a régiót, hogy újabb és hatékonyabb megoldásokat keressenek az együttműködésre. Jobbnak látták, hogy a városok helyett területi közigazgatási egységek, megyék lépnek kooperációra. Így született meg a Mura – Dráva Eurorégió elnevezésű határon átnyúló együttműködést Zala, Somogy és Muraköz megyék részvételével 2004. október 2-án, Csáktornyan. Az eurorégió székhelye magyar részről Zalaegerszeg, horvát részről pedig Csáktornya. Az együttműködést a három határ-menti megye érdekeinek azonossága, a közös térségfejlesztés és az együttes forrásszerzés indikálta. A szervezet nyílt, ahhoz bármely, önkormányzattal rendelkező egység csatlakozhat. A szervezet fő intézménye az elnökség, amelybe minden alapító egy-egy tagot delegál. Az elnökség a munkáját nyolc szakmai munkacsoport – gazdasági és infrastrukturális bizottság, turisztikai albizottság, esélyegyenlőségi és kisebbségi bizottság, környezetvédelmi és ökológiai bizottság, közigazgatási és informatikai bizottság, egészségügyi és szociális bizottság, turisztikai és innovációs bizottság – révén végzi.¹³¹

Az euroregionális együttműködések közül időben a legkésőbb a Muránia Eurorégió szerveződött a horvát-magyar-szlovén hármashatár térségében. A program első lépése a 2003. szeptember 26-án aláírt együttműködési szándéknyilatkozat volt, mely a határ mentén található kisvárosokat, a magyar Lentit – később Letenye is csatlakozott – a szlovén Lendvát (Lendva) és a horvát Mursko Središćét (Muraszerdahely) tömörítette, bár 2007-ig tényleges horvát részvétel nélkül működött az eurorégió, s csak a 2007-2013-as költségvetési ciklusban rendelkezésre álló IPA forrásokból váltak bevonhatóvá a horvát területek is. A stratégiai együttműködés alapja, hogy mindhárom országban az eurorégió által felölelt térség perifériális helyzetben van, melyben az érintett városok egy-egy mikrotérség központjai, korlátozott központi funkciókkal, nehéz gazdasági örökséggel és megoldatlan közlekedési problémákkal. Céljaik között gazdasági, infrastrukturális és kulturális elképzelések egyaránt megfogalmazódtak, így az integrált gazdaságfejlesztés, logisztikai központ kialakítása, a turizmus fellendítése, vásárok szervezése és közös szerepvállalás uniós pályázatokban. A kultúrára vonatkozó céljaik között a hagyományok feltérképezése és felelevenítése, közös rendezvények, nyelvtanulás egyaránt megtalálható.¹³²

¹³⁰ Hardi Tamás (2007) *The Transformation of the City Network in the Balkans*. In: Glatz Ferenc (szerk.) *The European Union, the Balkan Region and Hungary*. Europa Institut, Budapest, 145–155.

¹³¹ BALI Lóránt (2012) *Az euroregionális együttműködések életrajzi sajátosságai a horvát-magyar határtérségben*. In: Gulyás László (szerk.) *Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei. Egyesület Közép-Európa Kutatásra*. IV. évf. 3. szám. pp. 67–74.

¹³² Bali Lóránt (2012) *A horvát-magyar határon átnyúló kapcsolatok jelene és jövője*. Underground Kiadó, Budapest – Szepetnek. A „Muránia-régió” integrált gazdaságfejlesztésének marketing stratégiája. Kézirat.

A Muránia és az Ister-Granum eurorégió¹³³ bemutatkozására 2005. október 7-én, az Esztergomban létrehozott Héthatár Kárpát-medencei Eurorégiók Egyesületének létrehozásáról szóló dokumentum aláírásakor került sor. Az eseményen résztvevő Jan Olbrycht lengyel néppárti képviselő Európában is követendő példaként állította a két újonnan alakult eurorégiót.¹³⁴

Közösségi támogatással megvalósuló magyar-horvát határ-menti együttműködések

INTERREG A: magyar-horvát határon átnyúló együttműködések

A határ-menti együttműködések másik csoportját az Európai Unió által indított programok és közösségi támogatással megvalósuló kezdeményezések alkotják, melyek ebből kifolyólag csak később indulhattak. Az első ilyen jellegű együttműködés az Európai Unió 2000-ben született döntésének megfelelően a CBC (Crossborder Cooperation) program volt, mely a két állam kooperációját a Phare, illetve a CARDS programokból finanszírozta. A 2003-ban elinduló első határ-menti együttműködés a Phare CBC Magyarország-Horvátország Kísérleti Kisprojekt Alap (PSPF–Pilot Small Projects Fund) keretein belül valósult meg (ekkor az INTERREG III A program még nem támogatta ezt a határszakaszt, a III C program kedvezményezett országai között pedig továbbra sem szerepelt Horvátország). A kezdeményezés jellegénél fogva a nonprofit határ menti együttműködést és a helyi közösségi fejlesztéseket tekintette fő céljának, hogy ezáltal a potenciális pályázói kört felkészítsék a jövőbeni INTERREG támogatási lehetőségre, ennek megfelelően elsősorban a határ régióban élő emberek és az ott működő intézmények együttműködésének ösztönzését és a meglévő intézményi és gazdasági kapacitás fejlesztését támogatta. A pályázható témák a területfejlesztés és településrendezés, a gazdaságfejlesztés és gazdasági együttműködés, ideértve a turizmust is, a humánerőforrás-fejlesztés valamint a természet- és környezetvédelem voltak. Pályázni a magyar-horvát bilaterális határtérségen belül (NUTS III szintű régiók), vagyis az itt található megyéken belüli központtal vagy képvisellel rendelkező nonprofit szervezetek voltak jogosultak. Ezen megyék hazánk részéről Baranya, Somogy és Zala megye, míg Horvátországból Eszék-Baranya, Verőce-Drávamente, Kapronca-Körös és Muraköz megye voltak.

A kisprojekt alap legfőbb eredményei között tartjuk számon, hogy feltárta a régió kihasználatlan gazdasági lehetőségeit, jelentősen kibővítette az itt élő vállalkozók pénzügyi, marketing és információs technológiai ismereteit, ösztönözte a vállalkozások közötti kapcsolatteremtést, a turizmust, a Dráva környezetvédelmét, további a helyi civil szerveződések, a kulturális és oktatási kapcsolatok ápolását, a hagyományőrzést, az iskolák közötti együttműködést. A Horvát-Magyar Kísérleti Kisprojekt Alap 2003 pályázható keretösszege 631 667 eurót tett ki, ebből az európai uniós Phare támogatás 465.000 euró, melyhez 166 667 euró kormányzati társfinanszírozás járul. Egy projekt minimális támogatása 5 ezer euró, a maximális 50 ezer euró lehetett. A pályázóknak a projekt költségvetésének minimum 10%-át saját hozzájárulásként kellett biztosítaniuk.¹³⁵

2004-ben indult útjára a Szlovénia – Magyarország – Horvátország Szomszédsági Program, melynek feladata a határon átnyúló kapcsolatok erősítése volt. A program két prioritásból állt, első helyen a gazdasági és szociális kohézió erősítése a másodikon pedig a fenntartható fejlődés szerepelt. Ezek megvalósítására különböző intézkedéseket hoztak, melyek közül kiemelkednek a közös gazdasági térség és a közös emberi erőforrás fejlesztése, valamint a közös turizmus és kultúra fellendítése. Nagy hangsúlyt fektettek a természeti erőforrások fenntartható használatára, továbbá rendkívül fontosnak tartották a környezet- és természetvédelmet. A szomszédsági programban két alkalommal került pályázati felhívás kiírásra. Az első 2004 decemberében, melynek során 5 857 379 euró

¹³³ Az Ister-Granum eurorégióról lásd részletesen Vizi Tamás László (2010) *Perifériából régióközpont. Esztergom és az Ister-Granum Eurorégió*. In.: Magyarország határ menti térségeinek és városainak fejlődése a rendszerváltás és Európai Unió tagságunk következtében. MTA VEAB, Budapesti Gazdasági Főiskola, Komárom város, Széchenyi István Egyetem. Veszprém, 2010. 249-264.

¹³⁴ Eurorégiós tanácskozás Esztergomban. Párkány és Vidéke. Regionális havilap, XVI. évfolyam 2005. október.

¹³⁵ VÁTI (2005) Sajtóközlemény www.pharereg.hu

támogatással 28 projektet valósítottak meg. A második pályázati felhívására 2005 novemberében került sor. Ekkor magyar oldalon 6 078 840 euró, Horvátországban pedig 6 000 000 euró állt rendelkezésre. A magyar pályázók 179, a horvát pályázók pedig 112 pályázatot nyújtottak be. Ezekből a közös projektek száma Magyarországon 103, Horvátországban 32. A program kiváló lehetőséget biztosított a következő, 2007-ben induló új költségvetési időszakra történő felkészülésre.¹³⁶

A 2007-es költségvetési időszak jelentős változásokat hozott a regionális politikában, különös tekintettel a határ-menti térségek támogatása terén, ugyanis az INTERREG megszűnt mint Közösségi Kezdeményezés, az Európai Unió kohéziós politikájának harmadik céljává vált, mellyel megnőtt jelentősége. Ezzel egyidejűleg a Közösség külső határain található országokkal való kapcsolattartás is jelentősen átalakult, egységesebbé, átláthatóbbá vált. Ezt jelzi, hogy a korábbi támogatási formák (PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS) helyébe egyetlen eszköz, az IPA (Instrument for Pre-Accession) előcsatlakozási alap lépett, s a külső határokon folyó regionális együttműködések azonos szabályok alapján kezelik. A 2004-2006 közötti időszak programját a hármashatár térségében felváltja az Európai Területi Együttműködés keretében létrejövő Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013.

A Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program az Európai Unió a 2007-2013-as költségvetési időszakában nyújtott támogatást a magyar- horvát határon átnyúló együttműködési projektek finanszírozására.¹³⁷ A program finanszírozása magyar oldalról az Európai Regionális Fejlesztési Alap forrásaiból, horvát oldalról pedig az Előcsatlakozási Eszköz, az IPA program második komponense forrásaiból valósult meg. A programot 85%-ban a Közösség finanszírozta, a többi nemzeti hozzájárulás, melyből a pályázótól 5% önrészt vártak el. A programban összesen 52,4 millió euró állt rendelkezésre, melyből a projektek támogatására felhasználható keret közel 47,2 millió eurót tett ki. A három pályázati kiírás során számtalan pályázat érkezett be, melyek közül az elsőben 42 nyertes 12,3 millió eurót, a másodikban 60 elfogadott projekt 14 millió euró allokációt, míg a harmadik kiírás kapcsán 39 nyertes 26,2 millió euró közösségi támogatást nyert el.¹³⁸

Táblázat 1: Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program prioritásai

	Prioritás	Támogatás összege/euró
1.	Fenntartható környezet és turizmus	21 325 330,00
2.	Együttműködő gazdaság és közösségek közötti humán erőforrás-fejlesztés	10 662 665
3.	Technikai segítségnyújtás	3 554 221
	Összesen	35 542.216

Forrás: Nemzeti im.

A program a NUTS 3 egységeket (megyéket) célozta meg. Magyarországon a támogatásra jogosult területet Zala, Somogy és Baranya megyék alkották, amelyek közül Zala megye a Nyugat-Dunántúli Régió része, Somogy és Baranya megyék pedig a Dél-Dunántúli Régióhoz tartoznak. Horvátországból Eszék-Baranya, Verőce-Drávamente, Kapronca-Körös és Muraköz megyék tartoztak a programhoz. Ezen határ-menti megyék mellett azonban további négy NUTS 3 szintű területi egység ún. csatlakozó területként – Varasd, Belovár-Bilogora, Pozsega-Szlavón, Vukovár-Szerémség – vett részt a programban. A szomszédos területek bevonásával a támogatásra jogosult terület mindkét oldala nem csak hasonló földrajzi, demográfiai és gazdasági jellemzőkkel rendelkezett az együttműködésben,

¹³⁶ Neighbourhood Programme (2004) Slovenia – Hungary – Croatia 2004–2006.

<http://www.interreg-slohuCro.com/modules/vseBina/priloge/173/Programme%20complement.pdf>

¹³⁷ Nemzeti Együttműködési Programok Irányító Hatósága: Magyarország – Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013.(Továbbiakban Nemzeti im.)

¹³⁸ Nemzeti im.

gazdasági együttműködésének szorosabbá tételét, továbbá kiemelt figyelmet szentel a közös kulturális örökség fejlesztésére és fenntartására, a kulturális értékek és hagyományok népszerűsítésére, továbbá az emberek, az oktatási és civil szervezetek közötti intenzív kulturális és oktatási kapcsolatok előnyeinek kihasználására. Mindezek alapján a projektek jelentős része az ökoturizmushoz kapcsolódó infrastrukturális fejlesztéseket, a kulturális örökség tematikus útvonalainak kialakítását és továbbfejlesztését, a határon átnyúló oktatási, képzési és kulturális csereprogramok, valamint a közös helyi tervezés megvalósítását preferálta.¹⁴⁰

A területi, elsősorban a határon átnyúló együttműködések terén az Európai Területi Társulások (ETT) 2014-től kezdődően még kiemeltebb szerepet töltenek be, így jött létre a 2014-2020-as időszakban induló Magyarország-Horvátország Határon Átnyúló Együttműködési Program, mely Horvátország uniós csatlakozásával már két egyenrangú uniós állam részvételével szerveződik. Mindkét oldalról ugyanazon megyék vesznek részt az együttműködésben, mint a 2007-2013-as időszakban. A tervezési munka 2012. július 11-én a Pécsen megrendezett első üléssel vette kezdetét, de a dokumentum meglehetősen későn, 2015. március 24-én került benyújtásra az Európai Bizottsághoz. A program maga erőteljesen épít az előző időszak célkitűzéseire, a kis- és középvállalatok versenyképességére, valamint az elmaradott rurális területek fejlesztésére helyezi a hangsúlyt. Prioritásai továbbra is a gazdasági együttműködések erősítése, a gazdasági környezet fejlesztése, a környezeti, természeti és kulturális értékek fenntarthatósága, a hálózatok kiépítése a helyi és regionális szereplők minél nagyobb bevonásával, az intézményi kapacitás növelése és hatékony adminisztráció, továbbá az oktatás, különös tekintettel a szakmunkásképzés és az élethosszig tartó tanulás ösztönzése.¹⁴¹

Táblázat 2: Magyarország-Horvátország Határon Átnyúló Együttműködési Program prioritásai

	Prioritás	Támogatás összege/euró
1.	A kkv-k versenyképességének növelése	9 960 300
2.	A természeti és kulturális erőforrások fenntartható hasznosítása	27 203 413
3.	Együttműködés: Intézményi kapacitások bővítése és hatékony közigazgatás	5 717 494
4.	Oktatás: az oktatásba és a képzésbe, többek között a szakképzésbe történő beruházás a készségek fejlesztése és az egész életen át tartó tanulás érdekében	5 717 494
5.	Technikai segítségnyújtás	3 649 464
	Összesen	52 248 165

*Forrás: Hungary Croatia Cross-Border Programme 2014-2020. Final Draft. 23 January 2015.
<http://www.huhr-cbc.com/en/official-documents>*

A munkát közös titkárság irányítja, mely a Széchenyi Programiroda Nkft. keretein belül, Pécsen és Budapesten kerül megnyitásra, míg Eszéken és Csáktornyan kontakt pontok működnek. Az ellenőrző hatóságként hazánk oldaláról a Széchenyi Programiroda Nkft, horvát részről pedig a zágrábi Horvát Regionális Fejlesztési Ügynökség funkcionál.

INTERREG B, transznacionális együttműködések

A transznacionális együttműködések létrejövő INTERREG III B program keretében a két állam a 2004-2006 közötti időszakban a CADSES (Central Adriatic Danubian South-Eastern European Space - Közép-európai-adriai-dunai-délkelet-európai) térségéhez tartozott. A CADSES térségnek 18 ország (nem mindegyik a teljes területével) a tagja, s a magyar-horvát viszonylatban meghatározó, hogy

¹⁴⁰ Nemzeti im.

¹⁴¹ Hungary Croatia Cross-Border Programme 2014-2020. Final Draft. 23 January 2015. <http://www.huhr-cbc.com/en/>

mindkét állam teljes területével a programhoz tartozott. A program fontos eleme, hogy minden ország – függetlenül attól, hogy tagállam-e vagy nem – teljes jogú tagként vett részt a munkában delegáltjai útján. Tekintettel a tagok az EU-hoz fűződő különböző jogállására, a programok finanszírozása is eltérő forrásokból – így PHARE, ISPA, SAPARD, TACIS, TINA és CARDS – történt.¹⁴²

A CADSES térség túlságosan nagy és egymástól jelentősen eltérő fejlettségű és jogállású területeket integrált, ezért működése meglehetősen nehézkes volt, a legintenzívebb kapcsolatok a tagállamok között alakultak ki, ezért a 2007-2013-as költségvetési időszakban kettéosztották. Így jött létre a 9 államot tömörítő Közép-Európa térség és a 16 országot magában foglaló Délkelet-Európa régió, s Magyarország és Horvátország mindkettő makrorégióknak részeként tevékenykedett. Előbbi 124 sikeres projekttel a háta mögött a következő költségvetési időszakban is fennmaradt Közép-Európa 2014-2020 Transznacionális program névvel, 146 millió lakossal, 1 millió km² területtel, 76 NUTS 2 régió és 9 állam részvételével. Magyarország és Horvátország másik 5 állammal – Ausztria, Cseh Köztársaság, Lengyelország, Szlovákia és Szlovénia – együtt egész területével, míg 2 állam, Németország csak 8 NUTS 2, Olaszország pedig 9 NUTS 2 régiójával kapcsolódik a multifunkcionális makrorégióhoz, melynek célja a „határon átnyúló együttműködés annak érdekében, hogy a közép-európai városokban és régiókban jobb legyen élni és dolgozni”.¹⁴³ Mindezt négy prioritási tengely mentén kívánja megvalósítani. Ezek a következők: (1.) Innovációs együttműködés Közép-Európa versenyképesebbé tételéért 68,5 millió euró forrással; (2.) Együttműködés az alacsony szén-dioxid kibocsátásra vonatkozó stratégiák területén 44 millió euróval; (3.) Együttműködés a természet és kulturális erőforrások terén a fenntartható növekedés megteremtése érdekében 88 millió euróval; (4.) Együttműködés a közlekedés területén Közép-Európa jobb kapcsolódása érdekében 29 millió euró allokációval.¹⁴⁴

A Délkelet-Európa transznacionális program szintén a 2007-2013-as időszakban működött, s a programba bekapcsolódott 16 állammal a legnagyobb és a legheterogénebb multifunkcionális makrorégióként funkcionált. 8 uniós tagállam – köztük Magyarország – 6 tagjelölt – így Horvátország – , illetve potenciális tagjelölt állam bekapcsolásával és két harmadik ország részvételével ERFA, IPA és ENPI hozzájárulásából végezte tevékenységét.¹⁴⁵

Éppen ezen sokrétűség és nagy kiterjedés miatt a működés nehézkes lévén, az Európai Unió a 2014-től induló új programozási időszakban a Délkelet-Európa program helyett három új transznacionális makrorégió keretei között folytatja a fejlesztéseket. Ezek: Duna Transznacionális Együttműködés, Adria – Ion Transznacionális Együttműködés és Balkán-Mediterráneum Transznacionális Együttműködés. Magyarország és Horvátország egyaránt részese a Duna makrorégióknak, mely különböző kohéziós helyzetben lévő országok keresztmetszete, területe és tagjai azonosak a 2011-ben, a magyar elnökség idején létrehozott Duna Régió Stratégiával. Így 9 uniós tagállammal, 3 tagjelölt és potenciális tagjelölttel, továbbá Moldova és Ukrajna egy részével 202,3 millió euró ERFA és 19,8 millió euró IPA támogatásból, 4 prioritási tengely – innováció és szociális felelősség, környezetvédelem és kultúra, energia és a jó kormányzás – köré csoportosítva célkitűzéseit végzi munkáját.¹⁴⁶

Összefoglalás

Minden ország, így Magyarország számára is kulcsfontosságú, hogy a vele szomszédos államokkal sokoldalú kapcsolatokat alakítson ki. Hazánkban ez a törekvés hatványozottan jelentkezik, hiszen a velünk határos államokban jelentős számú magyar kisebbség él, így kiemelkedő szerepe van a szomszédságban a stabil gazdasági és politikai viszonyok létrejöttének és az együttműködésnek. A rendszerváltás után megfogalmazott magyar külpolitikai stratégia prioritásai között mindig is kiemelt

¹⁴² INTERREG III B CADSES <http://www.cadses.net/en/home.html>

¹⁴³ Central Europe Transnational Cooperation Programme 2014-2020 <http://www.central2013.eu>

¹⁴⁴ Central Europe Transnational Cooperation Programme 2014-2020 <http://www.central2013.eu>

¹⁴⁵ South East Europe Transnational Cooperation Programme.

¹⁴⁶ Danube Transnational Programme 2014-2020. <http://www.southeast-europe.net/en/> http://www.southeast-europe.net/en/about_see/danubeprogramme/index

szerepet játszottak a közvetlen szomszédságunkban létrejövő, illetve újjáalakuló államokkal kiépítendő kétoldalú kapcsolatok. Különös külpolitikai aktivitást és érzékenységet igényeltek déli kapcsolataink, ahol a korábbi egyetlen entitás, Jugoszlávia helyén több új állam jött létre, melyek közül hárommal – Szlovénia, Horvátország, Szerbia – is közös határaink vannak. Ezen új geostratégiai felállásban kiemelkedő szerepe van a Magyarországgal 355 km-es határon osztozkodó Horvátországgal való kapcsolatok újraértelmezésének, kialakításának és elmélyítésének, melyben a határ-menti kapcsolatoknak kiemelkedő szerepe van.¹⁴⁷ Ezen kapcsolatok a szocializmus időszakában ugyan háttérbe szorultak, de sohasem szűntek meg létezni, hiszen a határ két oldalán élőköt összeköti a közös történelmi múlt, a szokások, a kulturális hagyományok. Ehhez még hozzájárul, hogy a magyar-horvát határszakasz mindkét államban elmaradott, rurális területnek számít, előregedő népességgel, a fiatalok elvándorlásával, a működő tőke hiányával. Ezen hasonlóságok Jugoszlávia felbomlása és Horvátország önállóvá válása után újult erővel törtek felszínre, s a délszláv háború után újjászerveződtek. A folyamat az Európai Unió kohéziós politikájának következtében kapott erős lendületet, s különösen az ezredforduló után jöttek létre egyrészt a közösségi támogatással szerveződő határ-menti együttműködések, másrészt az alulról szerveződő helyi és regionális kapcsolatok különböző intézményesített formái.

Referenciák

- Association of European Border Regions and European Commission (1997) Practical Guide to Cross-border Cooperation. http://cordis.europa.eu/news/rcn/9141_en.html
- Alps–Adriatic Working Community <http://www.alpeadria.org/english/index.php>
- Arbeits Gemeinschaft Donauländer http://www.argedonau.at/neu/arge/dokumente/start_f.html
- A Tanács [2006/702/EK](#) (2006. október 6.) határozata a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról. Hivatalos Lap L 291., 2006.10.
- BALI Lóránt (2012) Az euroregionális együttműködések életrajzi sajátosságai a horvát-magyar határtérségben. In: Gulyás László (szerk.) *Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei. Egyesület Közép-Európa Kutatásra*. IV. évf. 3. szám. pp. 67–74.
- Bali Lóránt (2012) *A horvát-magyar határon átnyúló kapcsolatok jelene és jövője*. Underground Kiadó, Budapest – Szepetnek;
- Baranyi Béla (2009) Paradigmaváltás a határon átnyúló kapcsolatokban. *Tér és Társadalom* 23. évf. 2009/2. 25-43.
- Central Europe Transnational Cooperation Programme 2014-2020 <http://www.central2013.eu>
- Council of Europe (1980) European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities. European Treaty Series - No. 106. <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Word/106.doc>
- Council of Europe: European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=106&CM=8&DF=27/06/2011&CL=ENG>
- Council of Europe Committee of Ministers (1983) Recommendation on the European Regional/Spatial Planning Charter
- Council of Europe (1985) European Charter of Local Self-Government. CETS No. 122. Strasbourg. <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=122&CM=&DF=&CL=ENG>

¹⁴⁷ A kérdéskörrel lásd Rácz Szilárd (2014) A horvát-magyar kapcsolatok néhány sajátosságáról. In: Gasparics Judit - Ruda Gábor (szerk.) *Drávaszög és Szlavónia: Adalékok a horvátországi magyarok nyelvéhez és kultúrájához*. 114 p. Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 98-107.

- Danube Transnational Programme 2014-2020. <http://www.southeast-europe.net/en/>
- Duna–Dráva–Száva Eurorégió Alapszabályzat. <http://www.ddseuro.org/portal/index.php>
- European Commission (1981) Recommendation of 9 October 1981 on Transfrontier Co-ordination for Regional Development. 81/879/EEC
- European Commission (2012) Common Strategic Framework 2014 to 2020. Brussels, 14. 3. 2012. SWD 61 Final
- Eurorégiós tanácskozás Esztergomban. Párkány és Vidéke. Regionális havilap, XVI. évfolyam 2005. október.
- Hardi Tamás (2007) Integrációs folyamatok a szlovák-magyar határtérségben. – Pro Minoriate. Nyár/2007. 72-97.
- Hardi Tamás (2007) The Transformation of the City Network in the Balkans. In: Glatz Ferenc (szerk.) *The European Union, the Balkan Region and Hungary*. Europa Institut, Budapest, 145–155.
- Hungary Croatia Cross-Border Programme 2014-2020. Final Draft. 23 January 2015. <http://www.huhr-cbc.com/en/>
- INTERREG III B CADSES <http://www.cadses.net/en/home.html>
- Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. Lisszabonban, 2007. december 13. 2007/C 306/01 Európai Unió Hivatalos Lapja (2007) 50. évf. 2007. december 17.
- Lőrinczné Bencze Edit (2011) The new dimensions in Croatian-Hungarian interregional relationship. In: Gábor Kozma (ed.) *New Results of Cross-border Co-operation* Didakt Kft. Debrecen, 2011. 65–76.
- Neighbourhood Programme (2004) Slovenia – Hungary – Croatia 2004–2006. <http://www.interreg-slohucro.com/modules/vsebinsa/priloge/173/Programme%20complement.pdf>
- Nemzeti Együttműködési Programok Irányító Hatósága: Magyarország – Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013.
- Marina Todorović-Branka Tošić (2006) Transborder Cooperation in the Pannonian Plain – Case Study of the „Euroregion Danube-Drava-Sava”. In: *Geographica Pannonica*. 10/2006. 85–88.
- Perkmann, M. (2002) Policy entrepreneurship and multilevel governance: a comparative study of European cross-border regions *Environment and Planning C*, Vol: 25, No. 6, 861 - 879.
- Rácz Szilárd (2014) A horvát-magyar kapcsolatok néhány sajátosságáról. In: Gasparics Judit - Ruda Gábor (szerk.) *Drávaszög és Szlavónia: Adalékok a horvátországi magyarok nyelvéhez és kultúrájához*. 114 p. Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 98-107.
- Régiók Bizottsága (2012) Régiók Bizottsága véleménye – A többszintű kormányzás európai kultúrájának kialakítása – A Régiók Bizottsága fehér könyvének nyomán követése. Az Európai Unió Hivatalos Lapja.(2012/C 113/12)
- South East Europe Transnational Cooperation Programme.
- VÁTI (2005) Sajtóközlemény www.pharereg.hu
- Vizi Tamás László (2010) *Perifériából régióközpont. Esztergom és az Ister-Granum Eurorégió*. In.: Magyarország határ menti térségeinek és városainak fejlődése a rendszerváltás és Európai Unió tagságunk következtében. MTA VEAB, Budapesti Gazdasági Főiskola, Komárom város, Széchenyi István Egyetem. Veszprém, 2010. 249-264.